

Ebnâ-yı Vatana Nasîhat

ADEM-İ İKTİDÂR

Adem-i iktidâr erkekler için müdhiş bir hastalık olub vücudu bu dereceye vurdurmadan bazı tedâbir itihâzı lâzime-i hâl ve maslahat olduğundan beni nev'ime bir hizmet-i mûrânede bulunmak üzere bu muhtasârı yazıyorum. Adem-i iktidâr yahud za'f-asabînin mebn-i aleyhi bunda ihtisâs olan etibbânın rivâyetince Nevrasteni denilen marazdır.

Nevrasteni kelimât-ı sâire-i fenniyye misüllü nörikus – sinir – ve asteniya hastalık manâlarını ifade eden iki kelime-i Yunâniyeden mürekkebirdir.

Erbâb-ı ihtisâsın beyanlarına göre bu hâl ya iştigâl-i fevkalâde-ki mutlaka iştigâlât-ı zihniyyedir veyâhud sâir gûne suistimallerden zuhura gelir.¹

Adem-i iktidâr bir çok sebebler ve te'emmüllerle insanda vücud bulur. Emrâz-ı asabiyye mu'allimlerinin yazdıklarına nazaran bu(na) mübtelâ olanlarda bir hüzn-ü müfrit bulunarak hiçbir şeyden lezzet alamaz. Bundan fazla za'f-ı asabiye uğrayanların ekserisinde hiddet ve şiddet mevcûd olarak ortada hiçbir sebep bulunmadığı halde önüne gelenlerle gavgâ etmeğe müheyyâ bir va'ziyet ahz eder. Bundan başka yol yürümek ve yük taşımak misüllü sebebler de olmayarak vücudunda daimî bir yorgunluk hisseyler.

Doktor müteveffâ Müvellih'in nazariyesince² adem-i iktidârı olan adama alél ekser kiskançlık denilen hastalık şiddetle hükmünü icrâ eylediği gibi böbreklerde ve başında daimâ ağrılar bulunur.

İşbu baş ağrıları da bir iki kısım olub biri tekmiil kafatasını ihâta edenidir. Diğeri ise başın yalnız bir kısmında zuhura gelir. Buna lisânımızda yarım baş ağrısı ve lisân-ı Yunânîde ise İmikranya ta'bir olunur ki erbâbına ma'lum olduğu üzere "imi" yarım, "krani" de kafa demektir.

Âsâr-ı adîdesiyle ilm-i tıbda takarrür etmiş olan meşhûr doktor Şarto bu eserinde za'f-ı asabiye düçâr olanların ne gibi hallere uğradıklarını gösterdiği sırada bunların kulaklarında daimâ bir uğultu mevcûd olduğunu ve cümlesinde vehim bulunduğunu

1 Za'f-ı asabî hastalığı kendinde mevcut olmayan ve fakat zihnen pek meşgûl olanların evlâdı alél ekser humk ve belâhatle mutasîf olarak yetişir ve kâ'b-ı pedere varamaz. Ömrünü tahsille veya siyasiyâta geçirmiş olanların evlâdı pederleri derecede sahib-i akl ve fazl ve irfân olamazlar. Buna Doktor Gal eser-i mahsusunda uzun uzadıya şerh ve izâh ediyor.

2 Doktor Müvellih Almanyalı bir tabib olup müddet-i medîde memleketimizde icra-yı san'at ve ibraz mahâret eylemiş ve bir çok hastalar bunun mahâret-i fevkalâdesi sayesinde kesb-i ifâkat etmiştir. Bilâhare Saray-ı Hümâyun hizmetine alınarak senelerce orada bulunmuş ve Almanya İmparatorunun Dersaadete vürûdunda hidemât-ı siyasiyesindeki maharetine mebnî nâmına ünân-ı asâlet olan "Von" ilâve edilmiştir.

ve hele emrâz-ı sâriyye ve müstevliyye tutmamak (tutulmamak) için son derece takayyüd icrâ etdiklerini ve hele bu gibi şeylerden pek ziyâde korktuklarını yazıyor ve ilâveten: “Anlattığımız ahvâl ve if’âl mevcûd olan bir adamı za’f-ı asabîye mübtelâ farz etmeliğimiz iktizâ eder” diyor. Bazı meşâhir-i etibbâ dahi: “Anlatmak mümkün olamayan ıstırâb, deniz ve kara seyahatlerinden korkmak, vapura binememek her şeyden dûçâr-ı havf ve harâs olmak, rüzgârdan ve sıkı yağmurdan ve ağaç çatırdısından havf etmek ve yürek çarpıntıları bir ictinâb ve hicâb-ı fevkalâde ve meselâ mevtden korkma ve bunlara mümâsil keyfiyâta mâlik olanlar bilcümle za’f-ı asabîye mübtelâ oldukları hikmete nâil olurlar” diye teşrihâtta bulunmaktadır.

Bunlar haricinde biz de ilâve edelim ki za’f-ı asabîye dûçâr olanlar içinde öyleleri göze çarpar ki bunların evzâ’ ve etvârı insanı bilâ ihtiyâr dûçâr-ı hande eder.

Bir yere oturulunca ayaklarını bilâ ihtiyâr saatlerce sallamak ve bundan zerre kadar yorgunluk hissetmemek ve ortada hiçbir sebep olmadığı halde saatlerce gülmek veyâhud ağlamak ve işiddiği veya okuduğu meraklı bir hikayeden uykusu kaçmak ve geceleri uyuyamayarak ona bedel gündüz uyumak ve esnây-ı tekellümde veçhine garib ve acayib bir vaziyet vermek, meselâ lâkırdı ederken gözünün birini kapamak veyâhud bir gözünü oynatmak da za’f-ı asabî âsârındandır.

Doktor Şarl Latorno isminde bir müellif: Piyano çalmakda fevkalâde sahib-i maharet bir dostum var idi, bunun çaldığı havaları dinlemekten mütelezziz olmayan kimse olmadığı halde ben bundan müteessir olurdum çünkü zavallı dostum za’f-ı asabîye mübtelâ olduğundan piyanonun başına oturarak çalmağa başladıkça hiddeti artar ve gitdikçe parmaklarına sür’at vererek işi bir dereceye vardırırdı idi ki âdeta piyanonun taşlarını (tuşlarını) parçalayacak zannı hâsıl olur idi. Ondandır sonra kanepeye oturarak saatlerce nefes alır ve vücudu kıvılcıktanmayacak bir hale gelir idi! diyor.

Kısırlık meselesinden dolayı yalnız kadınların ithâm edilmesinin muvâfık olamayacağı müstağni izâhdır. Bizim burada anlatmak istediğimiz kısırlık “akâmet” denileni olmayıp çocuk yapamamak mes’elesidir ki adem-i iktidâr ile irtibât-ı fevkalâdesi vardır.

Evvelleri kadının çocuk doğurmaması mes’elesini kadının vücudundaki kusura atf ederler idi. Fakat fenn-i celîl-i tıbbın nâil olduğu terakkiyât-ı fevkalâde netice ve tecârib-i adide kaziyenin bir aksi olduğunu ve kısırlık yani çocuk yapamamak mes’elesindeki kusurun kısm-ı a’zamının erkeklerde bulunduğu tahakkuk eylemiştir. Erkeklerdeki kısırlığın sebeb ve menşe’i âzây-ı tenâsüliyyenin za’f-ı tâmmeye dûçâr olmasıdır ki bu da aksâm-ı tenâsüliyyenin ufalması ve meyl-i tenâsülün fıkâdânı ve sâiredir.

Çocuğu olmamak meselesi her erkek için söylenecek bir şey değildir. Hele bizim dinimizde Tenâkehü ve Tenâselü nass-ı â’lisiyle me’mur buyurulmuş olduğumuz düşünülecek olursa erkek için çocuğu olmamak keyfiyeti âdeta felâkettir.

Bizde en ziyâde fikarâ kısmının kesir-ül evlâd oldukları binâberin yüksek tabakada bulunanlarımızda alél ekser hayr-ül hâlef sâadetine nâil olmadıkları müşahade

olunmaktadır. Bu ise yüksek tabakada bulunanlarımızın zevk ve eğlenceye inhimakları neticesi olarak evlâd yetiştirmek hususunda çendân mukayyed olmadıklarındandır. Bizde vefâtında ruhunu rahmetle yâd ettirmeğe vesîle olacak hayr-ül hâlefe nâiliyyet kaziyesi pek ziyâde ehemmiyetle bilinen bir şey olduğundan Avrupalılardan ziyâde ehl-i İslâm indinde çocuk yetiştirmek hususu mu'tenâ bir keyfiyettir. Hatta taassub ve i'tikâdda yüksek tabaka erkânını fersah fersah geçmiş olan avâm-ı nâsın çocuklarının zenginlerden ziyâde ve çok olması hükmünü de avâmın bu hususa daha ziyade i'tinâ ettiklerindendir.

Teksir-i nüfus keyfiyetinin bizde fevkalâde arzu olunduğunun taaddüd-ü zevcât meşru'iyeti ile çocuk düşürmek hususunun şer'an men' edilmiş olmasıdır.

Çocuk doğurmak arzusunda bulunmayan bir kadın erkeğinin muhabbetine ve teveccühüne hiçbir zaman mazhâr olamayacağı gibi karısının çocuğu olmasını arzu etmeyen zevc de zevcesinin münkesir-ül kâlb kalmasına sebep olur.

Erkeğin çocuğunun olmaması hikmeti kendinden zevcesine nakledilen tohumda çocuk vücuda getirecek kuvvet bulunamaması mes'elesidir.

İşte erkekde bulunan bu hâlin önü alınmadıkça tarîk-i zevciyette geçirilecek olan senelerin semeresiz kalacağı âşikârdır. Şimdi bu cihet düşünülecek ve erkekde olan işbu kusur ta'yin ve tezâhür edecek olur ise kadını ithâm etmek muvâfık-ı muâdelet midir? Fazla olarak bu hâle vâkıf olan zevce dahi her halde zevcinin kısırlığından şüphelenmeğe hakkı olamaz mı?

Şimdi erkeğin çocuk yetiştirmek hâssesinden neden dolayı mahrûm olduğu esbâbını izâh edelim:

Erkeğin bu hâle dûçâr olmasının hikmeti evlendikten sonra veya ondan evvel vuk'ubulan gayri meşrû temâslardaki ifrât veyâhud istimnâ bilyed neticesi olarak eskimiş ve artık tamamen geçmiş olduğu zannı hâsil olmuş bulunan bel soğukluğu ve frengi ve bunlara mümâsil emrâz-ı müdhişenin âzâ-yı tenâsüliyyeyi külliyyen harâb etmesinden münbais olub işbu harâbiyât dahi âzây-ı tenâsüliyyeden hüruc edecek ma'yilerin kuvvetsizliğindendir.

Buna mübtelâ olan erkeklerin akdem vezâifleri âzây-ı tenâsüliyyeyi eski hale getirmezse de bile iâşe edebilecek bir devâ-yı muvâfıkın elde edilmesine mütevakıftır. İşte bundan dolayı hekimsiz ve hâkimsiz yerde oturmamalı meseli ne kadar hâkimâne ve vâkıfâne irâd olunmuştur. Tıb dinimizde en ziyâde tavsiye edilen bir fenn-i celildir. Buna dâir ehâdis-i şerîfe-i nebeviyye bile mevcuddur. Bunu imâ Cenâb-ı Mollâ Câmi mahdumuna olan nasihâtında:

Peygamber goft i'lm ilmân - i'lmu'l-ebdân ve i'lmu'l-edyân buyuruyor.

Vücut-ı beşeri en ziyâde tahrib eden ve za'f-ı asabiyeti en ziyâde tevellüd eyleyen şey istimnâ bilyed denilen i'tiyâd-ı müdhişdir ki Avrupalılar bunu Onanizm diye eserlerinde beyân ederler. Frenklerin bunu Onanizm tesmiye etmelerinin hikmeti

işbu mel'ûn i'tiyâda Onan isminde birinin sâlik olması olmuşdur ki işbu Onan da Yuda nâmında birinin oğlu imiş.

Kütüb-i mahsusasında uzun uzadıya yazıldığı üzere merkumun bu i'tiyâdı şâyî olur olmaz sui emsâl olmasından havfen katl ü idâm edişmiş ise de her neden ise bu meş'ûm âdet her tarafa yayılmış ve arkasını almak maâtteessüf mümkün olamamakta bulunmuşdur. Bunu edinenler alel ekser hevesât-ı nefsâniyelerini itfâ edebilecek servete mâlik olamayanlar ile bazı mekâtib-i leyliyye talebesidir.

Çünkü ma'lum olduğu üzere mekâtib-i leyliyyede tahsil-i maarifden başka bir şey olmadığı ve henüz bülûğa ermiş delikanlılar ekser bulunduğu cihetle hevesât-ı nefsâniyenin izâlesi için tabii mekteb dahilinde bir şey bulunamayacağından nâh nâhâh muâmele-i mekrûhe-i ma'ruzanın muafî idâreten mümkün olmaz.

Esbâb-ı ma'ruzâyı bîtarafâne tedkik ve muhâkeme eden bazı erbâb-ı akl ve kemâl gece mekteblerini muvâfık bulamıyorlar. Bu i'tiyâd-ı meş'ûmeye mâlik olanların vechlerinde letâfet kalmayacağı gibi gözlerinin altları da morarır ve âlel ekser seyelân-ı meni ve bilâhare teverrüm misüllü emrâz-ı mühlike baş gösterir. Bundan mâadâ buna mâlik olanların refte refte ahvâl-i ruhiyyesi fenalaşarak cinnet ve kalb ve bunlara mümâsil emrâz ve alâim-i müdhîşe ve mahvfe zuhura gelir.

Emrâz-ı asabiyyede ihtisâs olan bîmârhâne tabiblerinden doktor Kastro Bey bir çok mecânibin istimnâ bilyed neticesi olarak bu hâle giriftâr olduklarını esnâ-yı muayenede müşâhede etmiş bulunduğunu anlatmışdı.

Daha fenası bu i'tiyâd-ı meş'ûmeye mâlik olanlardan bazısının bunu terk edemeyerek nihâyet intihara mecbur kaldıklarını bazı Avrupa lisânı üzere muharrer eserlerde okuyoruz.

Muamele-i zevciyyetde veyahud gayr-ı meşru'unu farz edelim kadınla erkeğin arasında vukû' bulan temaslarda erkeğin kuvvetini za'yi etdiği ve tâkâtdan düştüğü her ne kadar ma'lum ve sâbit ise de işbu istimnâ bilyed mes'elesinde daha ziyâde azâ-yı kuvvet etmekte bulunduğuna umum erbâb-ı fenn-i tib müttfikdir.

İşbu istihsâl edviye-i münâsebe ile telâfi edilmeyecek olursa vücudun gittikçe düşeceği ve sahibinin işe yaramayacağı bir hale gelerek bundan mâadâ alil-i müdhîşe ve mühlikeye de giriftâr olacağı meydandadır.

İşbu fena usûl emrâz-ı mütenev'i-yi mühlikeyi dâî olduğu gibi insanın fikrini de dûcâr-ı za'f ve hâle eder. Hattâ yukarıda anlatmış olduğumuz üzere delikanlıları cinnete kadar sevk eyler.

Fikr-i âcizânemizce delikanlıları veya hususî mekâtib-i leyliyyede tahsilde bulunanları bu gibi hususâtdan müctenib bulundurmak için kendilerinden ziyâde peder, mâder veya velileri düşünmeli ve tedâbir-i mukteziyye tevessül eylemelidir.

Mekteb refiklerimden bir iki zât bu mekrûh âdet sebebiyle teverrüm eylediler.

İstimnâ bilyed ibtidâ bel gevşekliği denilen mârâz-ı hafifi ve bittedric diğer emrâz-ı

müdhîşe ve mühlikeyi davet eder ki henüz bel gevşekliği devrinde önünü almak için derhal bir tabib-i hâzika müracaat eylemek iktizâ eder.

Kadın bulunmayan yerlerde bazı fena muhitde erkeğin erkek ile ihtilâd ve imtizâcı görülmekte ve işidilmektedir ki tıbben bunun ne kadar muzır olduğu buna dair bir çok âsâr-ı mahsûsada okunmaktadır. Bazı erbâb-ı ihtisâsın eserlerinde görüldüğü üzere livatanın istimnâ bilyed kadar muzırrâtı var imiş.

Bunun ne derece menfûr ve maktûh olduğunu anlamalı ki Cenâb-ı hakk -kütüb-i Mukaddese'de izâh buyurduğu üzere- bu âdet-i mekrûha mâlik ve sâlik olan bir milleti yani Kavm-i Lût'u yere batırmıştır.³

Fünûn-ı nefise ve şekliyyeden olan heykeltraşlığa kadîm Yunan ve Roma milletleri pek münhemik olduklarından kendi yaptıkları şekillerin üryânlığına kendileri bayılarak mürûr-ı zamanla Yunanistan ve Roma-yı kadîmde livata zuhûr ve memâlik-i mütecâvireye intişâr eylemiştir.

Âzâ-yı tenâsüliyye za'fına mübtelâ olanların bunu tedâviye müsâraat etmemeleri kendilerinin mahv ve helâkını mûcib olur.

Bizde derdini söylemeyen dermanını bulamaz meseli buna binâen söylenmektedir ki ne kadar doğru olduğu müstağni izâhdır.

Âzâ-yı tenâsüliyye ve beвлиyyenin dûçâr oldukları za'f mürûr-ı zamanla tedâvisiz kaldığı surette böbrek hastalığı ve hâye torbasının şişmesi, düşmesi ve mecâri-i meniyyenin ihlâli bilâ-inkıt'a menilerin cereyanı gibi emrâz-ı müdhîşeye sebebiyet verir. Âzâ-yı tenâsüliyyenin dûçâr-ı za'f olması bütün vücudun sıhhat metânetini de ihlâl eder. Vücudun gevşemesi ve âzâlâtın dermansızlığı midede görülen müşkülât-ı mütemâdiye hepsi bundandır. Bundan başka vücuda ve yüzde hâsıl olan sivilceler ve kan çıbanları ile kanın pislîği ve inkıbâz neticesi olarak peydâ olur.

Za'f-ı asabiyyenin teferruâtından biri ve belki en mühimi sinir hastalığıdır. Bunu bazı etubbâ sinir rahatsızlığı suretinde ta'rif ediyorlar.

Âzâ-yı tenâsüliyye dûçâr-ı za'f olunca bittabî sınırlar de rahatsız olur. Bundan ise ezvâk-ı hayatiyye tesemmüm eder.

Sinirlerin rahatsızlığından bir çok hastalıklar zuhûr eder ki bunun kütüb-i mahsusâsında uzun uzadıya şerh eylediğinden burada tatviline lüzum göremedik ise de uykusuzluk ve korkulu rüyalar misüllü hâlât bunun emârâtındandır.

Hele bu gibiler sabah uykudan kalkdıklarında kendilerinde bir za'f ve bitâbi hissederler ve hatta böyle bir halde uykudan uyandıklarında akşama kadar hiçbir iş görmeği canları istemez. İşte ahvâl ve esbâb-ı meşrûta âlât-ı tenâsüliyyenin dûçâr-ı za'f olmasından ileri gelir. Buna mübtelâ olanlarda faaliyet-i dimâgiyye denilen saadet kaybolur.

³ Buna mübtelâ olanların vücuda getirdikleri evlâd da o derece fatânet ve zekâvet bulunmaz. Yukarıda ismi geçmiş olan doktor Latorno (Le Tourneau) bunu delâil ve emârâtıyla izâh ediyor.

